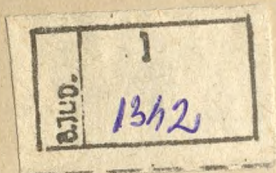

LUCA N. IULIAN - HUȘI

Transilvania ? sau Ardeal ?

— 1943 —

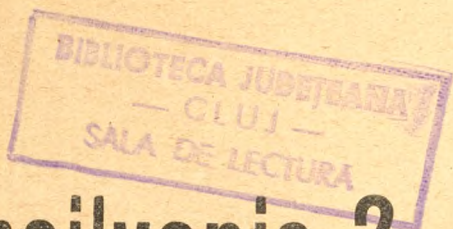
TIPOGRAFIA „BĂNCII ORAVIȚANA” (I. KETEZANU) ORAVIȚA

B. 300.

11

1342

LUCA N. IULIAN-HUȘI

Transilvania ?

sau Ardeal ?

11-13h2

— 1943 —

TIPOGRAFIA „BĂNCII ORAVIȚANA” (I. RETEZANU) ORAVIȚA

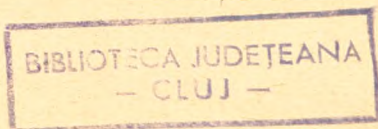
200.2: 805.90(498,4)

578738

578.738

*Inchin această muncă Domnului Doctor
în Drept și licențiat al Academiei de Inalte
Studii Comerciale și Industriale Ștefan
Cruceanu și Domnului Doctor Medic
Ștefan Galetariu, în semn de omagiu și
adâncă recunoștință.*

Luca N. Julian - Huși.

P R E F A Ț Ă

Când am început această lucrare, nu m'am gândit vr'odată că o voi da-o publicității. Indemnat însă cu toată stăruința de persoane cu o apreciazabilă greutate culturală, m'am hotărât a o tipări.

Rămâne să împart cu D-lor bucuria sau durerea la apariția ei.

Până la tipărirea acestei lucrări s'au mai adăugat câteva rânduri cu privire la formarea imperiului româno-bulgar, cum și ceva în legătură cu o conferință a unui Domn Profesor universitar biolog.

Această lucrare am conferențiat-o la 13 Martie 1942 la Timișoara. Mărturisesc că nu mă așteptam să fiu onorat cu prezența unui auditoriu atât de numeros, cu excepția unor domni „intellectuali gălăgioși și a tot știutori”, după observația unui ziarist: D-l Mircea Șerbănescu.

Când citești în afiș sau în ziare, e aceiaș întrebare ce și-o pune fiecare: Oare cine o fi și asta.?

Unii conferențieri sunt încurajați de asistență fie că s'au remarcat prin lucrări anterioare, fie că sunt cunoscuți în cercul intelectual al localității.

Eu însă nu am avut nici un fel de carte de recomandatie. Totuși, cred că însăși titlul „Transilvania ? sau Ardeal” ? scris cu litere destul de mari, iar nu numele conferențiarului, făcând impresia că conferențiarul e punctul de discuție și nu subiectul conferinței, zic, această întrebare istorică merita din partea acelor D-ni intelectuali ziși reprezentativi, să aibă curiozitatea unui asemenea subiect, care a dat și dă de lucru celor ce se încreabă: Care-i adevărul în ceace privește denumirea regiunii cuprinsă între Tisa și arcul carpatic ?.

Prin publicarea acestui subiect am căutat să arăt :

1) Că, denumirea „Ardeal“ nu este de origină maghiară, ci românească.

2) Că, acest popor este cu mult mai vechi

3) Că, Transilvania este un nume de botez introdus pe calea armelor.

4) Am căutat să păstrez elementul dac, agățându-mă ca un fanatic de această origină proprie, peste cari anumiți oameni orbiți de maniera, fastul și protecția cu care au fost ademniți în cercul celor din forurile politice și culturale străine, au căutat să ne îmbrace într'o haină pur la-

tină, fără a ține socoteală de vechimea și origina specifică a acestui popor.

Însă, din acest haos istoric pe care orice popor îl are -, N. Densușianu, unicul în țara românească, ca un răzvrătit că i s'a denaturat origina, se pune în slujba celei mai mari idei, scoțând la lumina zilei și a neamului „Dacia preistorică”, renunțând o viață întreagă la satisfacțiile vieții, la familie, societate, etc . . . la tot ce ar fi putut să-i facă viața tihnită, fără oboseală de a lega ideile de ideie și papină cu pagină, o chestiune atât de complexă, atât de grea și meticuloasă, pe care numai un scriitor sau un matur și versat cititor își poate da seama de munca uriașă și disperată pe care a depus-o în această voluminoasă lucrare.

Îți face impresia că a fost destinat numai pentru aceasta. O fi și vre-o ideie ce pentru primul moment nu s'ar putea crede, dar dacă se urmărește cu atenție și faci legătura și cu alte studii, după o profundă gândire, te lași convins că așa este.

Ceeace pune în încurcătură pe anumiți oameni asupra lucrării „Dacia preistorică” și face să se treacă în domeniul fantaziei, este aceea că, în acest cuprins istoric sunt și elemente mitologice cu care, cu foarte mare greutate sau chiar deloc nu se împacă cel ce citește. Mitologia la Japonezi e considerată și istorie.

Am ținut să relevez aureola acestui mare Român și savant, fiindcă în lucrarea lui am găsit pe acel personaj mitologic „Ardalus”, amintit în treacăt, fără nici o importanță.

Contribuția mea este aceea că, dând de acest nume fără nici un fel de descriere, chiar ca personaj mitologic, fără zic nici un fel de păreri, explicații și deducții, am făcut personal legătura între acest Ardalus și Ardeal.

Din ce în ce acest neam al nostru se afirmă, căci în adâncurile lui sunt comori naționale și argumente pe care fie o întâmplare sau un geniu istoric va putea să înoade cu ajutorul lor întreg firul istoric al neamului românesc.

Dar până atunci, orice informație, ipoteză și deducție dela unul și altul, formează canavaua pe care se brodează punctele de reper și pe care vittorul va contura definitiv origina, vechimea și marele spațiu românesc.

De felul cum va fi primită și încurajată această lucrare de către public, cum și de durata războiului depinde scoaterea unui alt volum: „Cum am citit eu cărțile” de știință, artă și literatură – aproximativ 250 pagini – folositor pentru toate categoriile de profesioniști, pentru toate vrâstele.

În locul unei filozofii sterpe a lui Spinozza, Bergson, Freud, Max Nordau, Reinach Salomon, Weininger și Meyerson, prefer în cel mai rău caz, chiar dacă ar fi o ipoteză, din trecutul neamului meu.

Timișoara, 13 Decembrie 1942.

Luca N. Iulian-Huși.

NOTĂ: Prețul lucrării e condiționat de scumpetea excesivă a hârtiei, pe care și așa am obținut o destul de greu și după o așteptare disperată, majorată chiar în timpul așteptării cu 43%, plus de aceasta, costul tipăritului majorat cu 10%, cum și transportul.

I

S'a pus de vre-o două ori în presă, întrebarea: cum trebuie să se zică: „Transilvania” sau „Ardeal”?

Și iată ce scrie în primul articol Dl. Romulus Seișanu:

„Intr'o comunicare făcută prin postul Radio Budapesta, privitoare la origina numelor Transilvania și Ardeal, s'a spus, că cel mai vechiu nume este „Erdély”, ce a fost dat de maghiarii țării dintre Munții Apuseni și Munții Carpați în sensul că este „dincolo de păduri și de unde a derivat numele românesc „Ardeal”. Și s'a repetat iarăși teoria veche a istoricului maghiar Hunvaloi relativ la derivația numelui „Erdély” din cuvântul unguresc: „erdő” care înseamnă pădure, trăgându-se din această teorie, concluzia vechimii stabilirei maghiarilor în Transilvania noastră.

Alți filologi străini și români au stabilit origini mai vechi. Așa, Martin S. Möckesch a pretins că Celții au venit din ținutul persan, în Transilvania noastră și ei i-au dat numele de „Ardelan” Transilvaniei, în amintirea țării lor de origină. Mai sunt și alte etimologii și derivații, cari au fost susținute de numeroși filologi, în legătură cu numele „Ardeal”.

În ce privește însă, numele „Transilvania” sau „Ultransilvania” și care înseamnă dincolo, peste Silvania (regiune păduroasă) el e mult mai vechi de cât numele „Ardeal”. Românii au numit ținutul păduros al Sălajului, Silvania regio și pentru ei ținutul de dincolo de Silvania s'a putut numi Transilvania sau Ultrasilvania, care a fost mai târziu folosit în cancelarii, ca denumire latină a acestei țări românești.

Însuși cronicarul anonim maghiar (notarul regelui Ungariei Bela) întrebuințează termenii „Terrae ultra-silvanie, „Ultra-Silvas”; iar pe voevodul Românilor Gelu îl mai numește, dux ultrasilvanus.

Dacă în epoca în care trăia notarul anonim maghiar ar fi existat numele Erdély pentru Transilvania, de sigur că nu tocmai notarul regelui Ungariei ar fi ignorat aceasta și atunci el l-ar fi introdus în cronică sa. Dar n'a existat și de aceea nu-l găsim pomenit nici în aceea cronică, nici în alte documente de atunci, numai în harta lui P. Max Hell, publicată în Buda, în 1180 și în care se înfățișează Transilvania și Ungaria din secolul al IX-lea cu numirile geografice trecute în cronică notarului anonim. Transilvania este numită Terra Erdénelu ca și când așa ar fi fost numită de acel notar.

De fapt, ungurii au tradus mai târziu în limba lor termenul Transilvania, pe care l-au găsit pus în circulație la venirea lor în pusta dunăreană.

Românii din Transilvania n'au întrebuințat însă numele de „Ardeal” decât pentru partea centrală, podișul sau câmpia Transilvaniei.

Aşa se explică numirile vechi istorice : țara Hațegului, țara Amlaşului, țara Oltului sau Făgăraşului, țara Bârsei, țara Moţilor, țara Ouaşului, țara Maramureşului, Banatul Timişanei, date diferitelor părți ale Transilvaniei

Cărturarii noştri de peste Carpați au folosit totdeauna termenul Transilvania pentru ținuturile locuite de Români între Tisa și Carpați, sau pentru o mare parte din ele. Gh. Barițiu a numit revista și apoi gazeta „Transilvania” asociația culturală a Românilor de peste munți s'a numit „Asociația Transilvania” (Astra), asociație înființată în România în 1867 de Români de peste carpați stabiliți în vechiul regat tot Transilvania s'a numit.

Redau și publicația tot a Dlui R. Seișanu ; Transilvania sau „Ardeal”? Care ar fi numele mai potrivit pentru noi Români al teritoriilor unite de peste Carpați în 1919 : „Transilvania sau Ardeal?”

În memoriile adresate conferinței păcii dela Paris de delegația română prezidată de Ion I. C. Brătianu, găsim termenul „Transilvania” prin care s'a înțeles, fie provincia istorică propriu zisă, fie întreg teritoriul locuit de Români între Tisa, Carpați și Dunăre.

„În vremurile vechi, prin transilvania sau Ultra-Silvania s'a înțeles ținutul situat dincolo de păduri. Care păduri? Și despre ce anumit ținut a putut fi vorba?”

Pentru călătorul apusean, Transilvania era ținutul ce se întindea dincolo de „Silvania”, adică de regiunea păduroasă a Sălajului.

Nu însă și pentru Români, care trăind și dincolo și dincoace de Carpați, s'au considerat totdeauna în aceeaș țară a lor.

Când Ungurii s'au stabilit în Panonia și au început mai târziu să se infiltreze ca străini în acest ținut, au întrebuițat și ei acelaș termen latin de Transilvania, pe care apoi au tradus în limba lor, în Erdély, de unde a derivat și termenul popularizat printre Români, de „Ardeal“.

Dacă Ungurii ar fi cucerit Transilvania, ei nu i-ar fi zis „Transilvania“ sau „Erdély“ ci Ungaria, după cum Italia de Nord, cucerită de Lombarzi s'a numit Lombardia, Galia cucerită de Franci s'a numit Franța, țările cucerite de popoarele germanice, Germania, etc.

Majoritatea istoricilor și filologilor noștri au respins toate derivațiile presupuse, tracice, celtice sau latine ale cuvântului Ardeal și au admis ca etymon al lor forma veche a cuvântului unguresc Erdély (Erdel; Erdoe) ceea ce înseamnă ținutul de dincolo de codri.

Și Ungurii recunosc că prin Ardeal s'a înțeles totdeauna ținutul de dincolo de păduri. Și cum în regiunea Sălajului erau codrii Fentășului și ai Sălajului, pentru călătorul ce venea dela Vest spre Est și trecea prin aceeași codri, ținutul de dincolo de Sălaj era Transilvania.

În prefața lucrării sale „Erdély“ ungurul Kozinsz scrie: „Până în anul 1130 numele ținutului era Erdelyia sau Transilvania, de oarece el era dincolo de Szilagy“ (Sălaj).

B. P. Hașdeu în „Etymologicum magnum Romaniae“ spune și el că: „Ardeal este din punct în punct maghiarul Erdély, care vine la rândul său din „Erdö“, silva,

După cum a noastră Țară Muntenească sau Muntenia „Alpina“ se zice în actele latine, ungurești din veacul de mijloc „Transalpina“, tot așa în loc de „Silvania s'a zis pe atunci „Transilvania“.

Numele curat românesc înainte de primirea termenului maghiar, iată că a fost „Codrul“, pe care ungurii, așezându-se în Panonia, îl tâlmăceau prin Erdély, iar românii apoi, uitând originalul lor propriu, numele cel de baștină s'au mulțumit a împrumuta traducerea” . . . prin Ardeal“ Românii de peste Carpați înțeleg numai o parte din podișul Transilvaniei, fără țara Oltului (Făgăraș) și ără celelalte ținuturi învecinate: Maramureș, Țara Ouașului, Crișana, Țara Moșilor și Banatul”.

În concluzie, ar fi bine, zice Dl R. Seișanu, să renunțăm la ungurescul Ardeal și să întrebuintăm în vorbă și în scris, numai termenul „Transilvania“ în sensul ce i s'a dat la conferința păcii, adecă pentru întreg teritoriul alipit dintre Tisa, Dunăre și Carpați.

Departee gândul meu de a duce o polemică sau de a atinge cătuși de puțin pe Dl R. Seișanu, o personalitate, bine cunoscută de opinia publică românească, care te uimește prin rapiditatea cu care găsește isvoarele vechi a diferitelor date și publicații cu privire la Ardeal, în sfârșit un publicist de seamă, care a răspuns cu vârf și indesat și la timp la toate insultele și tezele puse de unguri asupra drepturilor istorice cu privire la scumpul nostru Ardeal.

Port întreg respectul și o mare admirație pentru munca continuă și neobosită, până la istovire, acestui muncenic însuflețit al condeiului românesc.

În orice caz cred, că o discuție științifică e permis chiar cu riscul de a pierde cauza.

II

Vin cu o afirmație în fața căreia nu cedez, fiindcă nu mă lasă istoria neamului, din cele mai vechi timpuri. Nu mă intimidează părerile, afirmațiile, deducțiile și insinuările scrise de istorici și diplomați străini de sufletul și originea neamului nostru, fiindcă pe măsură ce popoarele din jurul nostru se afirmă ca state de sine stătătoare și cu posibilitatea de a se dezvolta, noi, chiar de la înfrângerea suferită de strămoșii noștri Daci, am fost pradă jafurilor a tot felul de năvăliri barbare, ce nu ne-au dat răgaz a se forma cel puțin câțiva intelectuali, cari să înregistreze evenimentele politice și culturale, deci fără posibilități de a ni se lăsa documente scrise, afară de foarte puține date scrise de străini ce au trecut vremelnic prin țările noastre.

Timpuri nebulose a avut fiecare popor. Nu mai departe, în Germania, un istoric german, care vrea să devină specialist, are greaua probă de a aduce o dâră de lumină din timpul nebulos, cuprins între câteva secole înainte de Hristos până în sec. V-VI-lea, când noi deja ne afirmăm ca stătuțe autonome cu raporturi diplomatice, cu

Darius, Alexandru cel mare și cu Roma sfântă. La noi năvălirea hună ne-a șters, ne-a distrus urmele istorice începând din socolul al IV-lea, când Germania începea să se contureze, și năvălirea maghiară din secolul al IX-lea și care năvălire maghiară în urma a 2 – 3 incursiuni în Germania, grație lui Otto I. cel Mare al Germaniei a pus capăt odată și pentru totdeauna înaintării lor în Europa prin bătălia dela Lechfeld în anul 955. Altă mândrie națională pentru ei!

Imi permit să dau pentru cei ce nu știu, o mică explicație: Mithos înseamnă poveste și Logos descriere, adică descrierea poveștii. Mitologia cuprinde literatura, faptele de arme și credința sub forma ce se cheamă azi: basme, legende, trăite în popor din gură în gură, din generație în generație și care cu timpul, au fost culese și în sfârșit redade publicului prin publicarea lor cu prima ocazie, pe pietre, cărămizi, pergament, papirus și în sfârșit cu ajutorul tiparului.

Domnilor, e ceea ce se petrece azi la noi, cu culegerea folklorului, adică literatura populară scrisă sau nescrisă. Mitologia cuprindea însă, mai mult mister, îmbrăcând forma basmului, pe care dacă le citești și se par fenomene irealizabile, exagerări, ceva ce mintea omenească le respinge ca ceva copilăresc. Ei bine, cu toate acestea, subiectele mitologice erau reale și cu mult tâlc.

De exemplu: să luăm din mitologie povestea Chronos, mit grecesc care la Romani era cunoscut sub numele de Saturn, era simbolul, adevărat reprezentă timpul, care înghite totul.

Războiul Troiei din Iliada lui Homer reprezintă influența civilizatoare între Europa și Asia.

Asta, ar fi din domeniul abstract. Dar să luăm ceva concret: adorațiunea pentru pietre la Romani, era reprezentată prin zeul Terminus, zeul proprietății, care zeu, era reprezentat printr'o piatră mare, ca simbol al stabilității.

Poporul nostru își are și el începuturile istorice, din negura vremurilor - din mitologie—. Dacă ne ducem cu mintea cu mult timp înainte de Homer, părintele literaturii, care a trăit acum 2900 ani, locuitorii de pe meleagurile noastre, adevărații strămoșii noștri, se numiau Pelasgi, cari Pelasgi, formau un vast imperiu geografic. Reședința principală a regilor acestora se afla pe pământul Daciei vechi. Aceasta o confirmă tradițiunile geografice, ce le aflăm dela Homer și Hesiod și mai rezulta și din istoria sacră a Egiptenilor, Fenicienilor, Asirienilor și Perșilor.

Aci la noi, era o cultură ante-elenă. Aici, Domnilor a fost leagănul mitologiei, care cu timpul s'a extins în părțile sudice, unde credința a luat un avânt și mai puternic și care s'a menținut până la creștinarea lor. „Acest curent care se extinse și se revărsă asupra Greciei continentale și insulare, noi îl numim Carpato-Mycenic. Micena, metropola legendară, a culturii ante-elene, avea ca emblemă sfântă, un monument preistoric din țările Daciei. Mycena își reducea vechile sale origini la o populație descălicată în Argos, de pe văile și coamele Carpaților¹⁾).

¹⁾ Dacia preistorică de N. Densușianu.

Pentru mulți poate li s'ar părea absurd, că la noi a fost o cultură ante-elenă. Dacă urmărim evoluția culturii avem destule exemple. Când Atena antică culturală cade, se ridică Alexandria. Franța influențată de renașterea italiană, mai târziu cultura Franței atinge culmi, care se refrânge asupra Italiei de care fusese influențată, ca apoi în sfârșit, să fie chiar farul de orientare culturală a Europei, alături de Germania cu specificul ei. Toate trec prin faza ascensiunii și decadenței, cu rezerva timpurilor viitoare de a se ridica din nou pe aceleași culmi, poate chiar și mai mari.

Încă și în epoca lui Homer și Hesiod se amintea în ținuturile grecești despre patria cea fericită a Pelasgilor dela Nordul Traciei sau al Dunării de Jos, unde se aflau oamenii cei mai dreپți și unde duceau o viață atât de liniștită și plină de toate mulțumirile. Diferitele triburi pelasge, care în curs de mai multe sute de ani plecând din sânul Carpaților, se revărsară peste ținuturile Greciei și Asiei mici, păstrară până târziu memoria strămoșilor lor Pelasgi, cunoscuți sub acest nume cu 5000 ani înainte de Hristos, cari erau în cea mai mare parte, păstori, parte din ei au dus o viață transhumantă ce s'a continuat până azi, lucru ce l-am văzut și eu personal înainte de războiul din 1914, când turme întregi de oi veniau din Carpați și din Ardeal în Dobrogea. Treceau și în Basarabia, peste Nistru, până în Crimeea unde astăzi, armata noastră cu ocazia războiului actual, au găsit urmași de păstori români numiți de localnici „cazaclii“. În toamna anului 1941 era în ziarul Universul o fotografie de mem-

brii unei societăți de păstori români, pe care bolșevismul le desființase această asociație.

Dar, Domnilor, dacă granițele geografice ale acestui vast imperiu s'au micșorat din ce în ce mai mult, apoi spațiul matrice, expresia distinsului scriitor filozof ardelean Dl Lucian Blaga, — distincție și apreciere făcută fără însă a mă asocia cu o parte din ideile d-sale metafizice ce sunt opuse creștinismului, însușindu-și o credință păgână, când se știe că noi am supraviețuit ca neam și stat datorită numai credinței și vitejiei. Mă fac păgân, dar, cu o singură condiție: să-mi spună ce-a fost întâi? oul sau găina? acest spațiu matrice zic, al forței spirituale și politice a rămas în aceleași granițe: Din Moravia până la munții Pindu'ui și dela Tisa până la Bug, unde se vorbește aceiaș limbă și se cântă aceiaș doină.

Dar se va zice, că nu mai este aceiaș limbă din acele vremuri. Limba vorbită acum 2500 — 3000 ani nu mai e vorbită de nici un popor.

Limba a evoluat la toate popoarele. S'a alterat, s'a prefăcut prin efectul colonizărilor, invaziilor, cuceririlor sau al unei dominații temporare, așa cum s'a întâmplat la noi, cu venirea Romanilor, Slavilor, Turcilor, Ungurilor și Grecilor și fiindcă a venit vorba de limbă, iar unii întrebând unde este limba dacă, recomand să citească »Vocabularul român-sanscrit« întocmit de Dl Marin Bărbulescu-Dacu și fiica d-sale Maria.

Dacă urmăriți hărțile, începând cu cea dintâiu hartă a lui Peutinger numită „Tabula peutingeriană“ și până

azi, se va observa că toponimia, adecă numirea apelor, munților, văilor, regiunilor, au fost și ele botezate din aceleași cauze.

Asta nu înseamnă că odată cu schimbarea lor s'a schimbat și populația, sau sufletul și caracteristicile acest tui popor.

Evoluțiile geografice și geopolitice s'au petrecut în proporții mari.

Unde este imperiul pelasg, al Hititilor, cel frigian, a Sciților, cel persan, roman, romano-german, bizantin al Selgiucizilor, și al Turcilor.

Avantajul nostru istoric este că nu noi ne-am botezat neamul cu diferite numiri, ci alții care ne-au invadat, ne-au dominat.

Faptul că timpurile, ne-au micșorat spațiul matrice asta nu înseamnă, că nu-mi dă dreptul de a mă gândi la strămoși și de a nu scormoni vechea mea moștenire națională.

Mitologia noastră, umple spațiul întunecos dinaintea începuturilor istorice, a căror eroi, au fost trecuți mai târziu ca figuri mitologice.

Câți Români știu oare că vechii locuitori ai Daciei, în deosebi în regiunea Dunării de jos în timpul și după Pelasgi se mai numiau și Hiporborei. În extrema antichitate, Dacia a fost leagănul civilizației anti-elene, că o mare parte din mitologia greacă cu care se făleşte poporul elen, s'a născut în munții Daciei, pe axa: Insula Șerpilor, — Sulina—Letea — muntele Omul, Caraiman și Porțile de

Fier. Templul cel mare al lumii, prin importanța lui extraordinară, a fost pe Bucegi la „Omul”. Iar în Insula Șerpilor a fost monumentul și mormântul cu cenușa lui Achile, lucru confirmat de Homer și Arctinos, poet din Milet. Figura templului e redată pe tabela peutingeriană. Tot acolo a fost patria lui Apolo și a zeiței Latona.

N. Densușianu scrie: În insula Leuca (Leucaea) aflând acum 20 de ani trecuți, adică Domnilor, acum 100 de ani, că acolo este mormântul lui Achile, m'am dus și eu pentru a mai aduna ceva din cioburile vechi ce se maigăsesc încă.

Domnilor parcă și Providența și timpul vine azi după 70-80 de ani, când Densușianu s'a dus acolo, vine zic, să confirme urmele mitologice evocate de N. Densușianu, căci în a doua jumătate a lunii Februarie 1942, printre alte informații, date de Dl. Inginer D. Dan în ziarul Universul asupra muzeului istoric-arheologic din Odesa, scrie: „În aceste colecții figurează și numeroase lucruri care au fost găsite pe teritoriul României, cu deosebire, în insula Șerpilor (Antica-Leuce).

578.738

III

Din toți scriitorii istorici și arheologi numai unul singur s'a găsit, să conteste veracitatea celor scrise de N. Densușianu. Nu e de mirare, fiindcă invidia și contrazicerile totdeauna se găsesc între profesioniștii de aceeași categorie. Nu dau numele lui pentru a nu da apă la moară dușmanilor neamului, cari nu cunosc aceste două mari opere ale lui sau chiar intenționat, pentru a nu-și pierde terenul de sub picioarele lor. Am citit și opera aceluia savant, decedat acum vre-o 15 ani și mărturisesc fără nici o patimă că, deși operele lui istorico-arhiologice au făcut faimă, totuși ca putere de muncă, de surprinzătoare și numeroase isvoare, cum și deducțiile, sunt incomparabile cu acea operă uriașă a ardeleanului N. Densușianu.

Domnilor, la poporul nostru lipsește neîncrederea în vechimea preistorică a noastră, fiindcă, n'am fost informați, deoarece în școală se dă ca origină neamului nostru numai dela Decebal!

Și mă miră faptul că pe monedele-hârtie ale Băncii Naționale nu e pus și chipul lui Decebal care e al pa-

trulea după Dromihete, Boerebista și Deceneu, adică dintre primii regi băștinași cunoscuți de istorie și care rege a avut cutezanța să se măsoare de 3 ori cu armata imperiului roman, odată în Balcani în drum spre Roma și de două ori în țara lui. Cum se trece cu uitarea așa de ușor peste unul dintre primii regi ai noștri numai cu câteva rânduri în cartea de istorie din școală, care este cel mai reprezentativ strămoș al nostru, cu atâtea însușiri: intelectual, spirit războinic, energic, făuritor de țară, remarcabil diplomat până la Roma și dincolo de Bizanț, trecut în analele istorice ale celebrului istoric roman Tacit.

El nu s'a sinucis bând otravă, așa cum am învățat în școală ci, a căzut în munții Harghitei printr'un eroism sublim, înceștat de glia lui alături de ultimii luptători, înfrângere datorită unei greșeli politice cu poporul dela hotarul dela Vest și că n'a fost informat de felul uneltelor de luptă ale Romanilor, așa cum ne-a surprins pe câmpul de luptă acel armament pușcă cu 11 cartușe și brandt-urile rusești care au făcut ravagii în rândurile ostașilor noștri în războiul din 1941.

Și totdeauna, ne-am desconsiderat, ne-am subestimat față de celelalte neamuri printr'o slăbiciune nejustificată și condamabilă. Noi am primit de bun și adevărat ce au zis străinii, O altă cauză a mai fost că mărturiile scrise zăceau în arhivele și bibliotecile din alte țări, izvoare nerăscolite de noi.

„In secolul al doilea înainte de era creștină, gramaticul Apolodor din Atena, stabilise pe baza unor texte

mai vechi că maestosul munte Atlas, care susținea polul Nord al cerului, se afla nu în Lidia sau în Africa de Nord-Vest, ci, în țara noastră a Hiperboreilor, o populație întinsă pelasgă din Nordul Traciei sau a Istrului de jos, adică a Dunării de Jos de azi. Prometeu, geniul cel mai superior al lumii pelasgice; ce se vede în sculptura megalitică și care se află acolo foarte exact vulturul lui Prometeu care ar fi opera lui Vulcan. Acest nume Atlas pe timpul lui Traian s'a numit Caucaz, după o inscripție dela Colonia . . . ad Alutum flumen . . . montem Caucasi¹⁾.

În inscripțiile dela Köln : Caucasus ad alutum flumen Domnilor,, nu trece mult dela 13 Martie 1942, când am conferențiat la Timișoara și când susțineam că munții noștri înainte de Carpați se numeau Caucaz. Iată că în ziarul „Universul“ din 2 Septembrie 1942 distinsul răscolit²⁾ de arhive diplomatice vechi în legătură cu Ardealul Dl. G. Popa Lisseanu vine după cele spuse de istoricul N. Densușianu și Hașdeu, cu o confirmare și mai desvoltată și anume :

Unii autori români, având în vedere însemnarea ce se atribue cuvântului Caucasus, de munte foarte înalt, au dat acest nume nu numai actualilor munți al Caucasului ci și munților Carpați și munților Indiei. De altfel chiar numirea de „Alpi“ este atribuită de documentele latine medievale nu numai Alpilor dela nordul Italiei ci și Carpaților noștri : Ultra Alpes nivium însemnează dincolo de de Carpații cei plini de zăpadă.

¹⁾ Dacia preistorică N. Densușianu.

Intr'o inscripție latină ce se găsește astăzi în Germania, la Koln (Colonia Agrippinensis) un legionar roman un oarecare Caius Iulius, Mansuetus, din Legiunea I. Minerva, aduce închinarea unor zeități casnice ale apelor mașonis Aufanibus în amintirea trecerii sale pe lângă râul Alutus (Aluta Olt) de lângă muntele Caucasus-secus montem Caucasi ¹⁾

Dar vă rog dacă ne uităm pe o hartă a României sau a Europei, câte denumiri nu găsim de acelaș fel. Cercetați și veți găsi. Și atunci de ce nu se poate crede că și munții noștri se chemau Caucas și deci și legătura cu Prometeu. Și mai ales dacă ținem socoteală că în Caucazul de azi n'a fost niciodată vr'un centru cultural.

Acum 40-50 ani N. Desușianu se plângea că monumentul de pe Bugegi este lăsat a fi distrus, cum a făcut-o parte Soc. Carpatina din Brașov pentru a-și face un adăpost.

Domnilor. Carpații Daciei formează o regiune arheologică de o extremă importanță pentru timpurile antice-istorice. Toți scriitorii preistorici ca Hesiod, Pliniu și chiar Traian vorbesc de munții Caucaz de lângă Istru, deci de Caucazul dintre Marea Neagră și Marea Caspică e vorba și nici de Caucazul indic, fiindcă pe acolo nu curgea nici Istrul și nici Alutum flumen adică Dunărea și Oltul de azi.

Din istoria lui Hașdeu pag. 285, iată ce scoate N. Densușianu: este dar un fapt înregistrat în 7 izvoare irecusabile, pe lângă cari a lui Ovidiu a 8-a și a geo-

¹⁾ Dacia preistorică. N. Densușianu,

grafului dinaintea de Hristos, Strabon a 9-a, cum că munții Carpați începând din timpul cel mai depărtat și până în evul mediu se chemau Cancaz.

Cine vrea și cine poate să-și cunoască origina acestui neam hărățuit, recomand cartea „Dacia preistorică” al marelui ardelean dispărut N. Densușianu, o unică operă istorică în felul ei în țara noastră.

E o lucrare mitologică preistorică, arheologică, filologică și folkloristică, ale cărei exemplare sunt epuizate în comerț.

O lucrare gigantică la care a muncit 14 ani numai la culegerea datelor din toată Europa, îndeosebi în țară, în Balcani, la fața locului, în plină natură, urcând prin obstacole și pericole cei mai înalți munți, apoi studiind bibliotecile din toate timpurile, în limba elenă veche, latină, franceză și germană, cum și în bibliotecile Vaticanului, cu o migală, cu o voință și cu o răbdare fantastică și cari culegeri le-a coordonat timp de 26 ani, ziua și noaptea. Deci în total a muncit la această lucrare nu mai puțin de 40 de ani.

Iată ce scrie Doctorul Istrate, un om care avea o cultură europeană apreciabilă:

„Dacia preistorică a lui Densușianu conține o dublă revelațiune. Ni se arată în ea, mai întâi un om extraordinar de cult, de larg văzător și urmărind cu o hotărâre de fier ideea pentru dovedirea căreia și-a dat el liniștea și viața. În al doilea rând ni se descoperă un trecut, aproape de tot necunoscut, un trecut de mândrie, pentru Dacia, timp de glorie nemărginită pentru cei ce au stăpânit aceste locuri și pe cari Densușianu ni-i do-

vedește ca străbunii noștri direcți. Nu sunt istoric, nu sunt om de litere, dar nici nu sunt omul cu totul nepregătit pentru o cetire de așa fel. Am citit și eu mult și multe, dar nu am cetit așa ceva mai temeinic argumentat, ceva mai superior conceput și dat

Atânci când citeam la început Dacia preistorică, în Iulie—Septembrie anul 1911, când am studiat-o și când, recunosc cu rușine, nu-mi dădeam adânc seama ca în urmă de modul de a fi lucrat și de preciziunea expunerii sale în tot ce a făcut, adesea, zic, în unele părți, lăsam să-mi cadă cartea din mână. Gândul meu, se rătăcea în întunerecul în care mă conducea autorul și mă întrebam cu emoție, oare n'a pierdut el cărarea, oare să fie aievea ceea ce ne face să vedem, de altfel. . . . așa de lămurit! Și când credința mea se clătina puțin, urma restul argumentărilor sale, așa de puternice, așa de luminoase, încât fericit mă ridicam și preamăream în inima mea, pe cel ce mă făcea să mi se umple sufletul de fericire, iar prin cele ce scria, să mi se înalțe încă mai mare mândria mea de român, văzând că dintre noi se ridică așa oameni și că trecutul nostru este așa de extraordinar de luminos. Să nu se creadă că exagerez, ori că sunt prada unui entuziasm, care nu ar avea ce căuta aici. Sunt om întreg și pricep și eu lucrurile și modul de a le vedea și interpreta. Am destulă cultură nădăjduesc, ca să nu fiu nici naiv, nici superficial.”

În această lucrare gigantică și unică în felul ei în țara noastră, am citit următoarele: „Un fiu al lui Vul-

can, era cunoscut în vechile tradițiuni grecești sub numele Ardalos (Ardalus), găsit de Densușianu în cartea II-a. 31.3 a lui Pausania. Dar numai atât. Însă veți vedea mai departe de ce s'a scris atât de puțin, numai ca o simplă informație fără nici un comentariu.

În altă parte: „Din dinastia divină era și Vulcan, care se mai numea și Ardalus și care inventase fluerul, caracteristic al Pelasgilor“, adică, al păstorilor noștri.

Iată ce zice Frâncu în „Moșii“ pag. 118. „Aceași tradiție în colindele religioase române fluera de aur o făcuse faurul Vulcan cel renumit în lucrarea aurului“.

În rândurile ce urmează voi face o personală legătură între personajul acesta mitologic cu denumirea Ardealului.

În mitologia doctorului I. Kiriac care a studiat toate mitologiile și din care ne-a dat o impecabilă lucrare ediția II-a revăzută și corectată, zic, acest distins mitolog, nu amintește că Vulcan ar fi avut un fiu, așa cum susțin unii. Acest Vulcan-Ardalus, zeul ocrotitor al meșteșugarilor, cum la tradus Murnu în Iliada după textul elen „Hefest“, deși în tot occidentul se zice Vulcan. pag. 21.

Vulcan vestitul între meșteri e considerat că a inventat arta metalurgică. Era reprezentat stând în picioare și răzimat pe o nicovală, ținând într-o mână un clește, iar în cealaltă un ciocan. Lucrarea minelor de metal începuse în Ardeal încă cu mult înainte de timpurile homerice. Între toate țările Europei, Dacia veche este singura regiune unde a existat un început de civilizație

metalurgică. tocmai din cauza acestor zăcăminte, ce se exploatează, deși secătuite în decursul celor 2.000 ani. Și din această cauză a bogățiilor miniere ne-am atras chiar și invazia tuturor hoardelor.

Acest Vulcan-Ardalus, cercetând minele și aducându-și material necesar, care a dus argint la Atena, prin măestria lui și-a creat o faimă cum zice românul: „Peste nouă mări și nouă țări”. Toți cei ce veneau din ținuturile vecine, se duceau la acest Ardalus. Cu timpul numele de Ardalus s'a imaginat și refrânt de oamenii ce veneau din alte părți, chiar asupra regiunii unde lucra Ardalus. Zic, numele de Ardalus ca unul ce întemeiase o civilizație, s'a refrânt asupra întregului ținut, ce cuprindea minele, cum și locul unde activa. Acest fenomen s'a petrecut întocmai ca și cum aruncând o piatră într'un lac mai mic, vezi efectul aruncării pietrei, în acele unde, ce se duc până la marginile lacului.

Să vă dau un alt exemplu: în județul Năsăud avem denumiri de văi, dealuri, munți, sate, etc. ca: Zimbrița, Zimbroaia, Valea Zimbrului, Pârâul Zimbrului, Dealul Zimbrilor, etc. În județul Maramureș: Dealul Zimbrului, Valea Zimbrului. Denumiri pe seama Zimbrului mai avem și în alte județe nordice amintite în istoria vânătoarei a curând decedatului Gh. Nedici, fost membru al Academiei de Științe.

Bourul la fel are denumiri toponimice de ex.: În jud. Dorohoi în comuna Suhărau: Dealul Bourului. În jud. Roman comuna Budești: Pădurea Bourul. Atât

zimbrul cât și hourul au numeroase denumiri toponimice în Nordul Ardealului și al Moldovei, pentru că în aceste regiuni au trăit în mai multă siguranță.

Apoi, dacă în amintirea unor animale, care azi nu mai există, s'au botezat atâtea locuri și regiuni, numai pentru faptul că au viețuit pe acolo, oare de ce nu s'ar putea pune temei, pe tradițiunile, legendele și simboluri asupra unor figuri istorice, care au trăit și activat în timpuri îndepărtate, când nu erau mijloace de a scri, tipări și răspândi ca astăzi, datorită tehnicei și depozita ca tezaur și dovezi pentru generațiile viitoare ale țării lor.

Dovedindu-se existența în timp și spațiu a acestu Ardalus, e vorba că a existat acest nume și confirmat de cei mai vechi scriitori. Numele Ardalus era mai popularizat decât Vulcan, așa cum de exemplu era popularizat numele Decebal, care ca rege oficial se numea Diurpaneu.

La acest Vulcan-Ardalus mai observăm, că ambele nume sunt reprezentate prin localitatea Vulcan de pe creasta Carpaților, acolo unde a și fost peștera și alierul lui, între munții Făgăraș și munții Perșani și numele Ardalus azi „Ardealul” denumiri evocate de mitologie, toponimie și tradiția poporului, ceea ce dovedește, că cu retragerea armatei și funcționarilor sub Aurelian, nu s'a retras din Dacia și populația peste Dunăre, O fi trecut și din populație, dar din cei bogați, însă țărănimea, păstorii nu și-au părăsit pământul și codrul de care erau legați. Cel mult s'au retras în munții cei mai apropiați

din împrejurimile lor munții Apuseni și munții Carpați, cele mai sigure adăposturi, care nu erau străbătute ca azi de o rețea deasă de poteci, drumuri, cale ferată, etc. Dar, nu trebuie să ne ducem cu veacuri și milenii în urmă pentru a ne da seama de unele lucruri, care s'au petrecut, chiar sub ochii noștri. Cu ocazia ocupării Bucovinei și Basarabiei către rușii bolșevici în vara anului 1940, cine s'a retras ? Armata și functionarii, cum și puțini din cei înstăriți. La fel cu evacuarea Ardealului, *deși aveau timp suficient de retragere, cu itinerar fixat*, țăranul a rămas lipit de glia lui. În toate timpurile și în toate părțile s'ă petrecut tot așa. A trebuit să sufere Ardelenii, Bucovinenii și Basarabenii astfel de încercări istorice, ca prin experiența lor tragică, să doborim azi teoriile lor false, de ex.: teoria lui Rössler. Astfel nu se poate explica continuitatea până azi a neamului nostru.

IV

Ca să vedeți cum se scrie istoria de către dușmanii noștri, voi reda următoarele :

— În luna Ianuarie 1943, la o ședință publică a Academiei române Dl Profesor N. Bănescu a făcut următoarea comunicare :

O problemă de istorie medievală : Crearea și caracterul Statului Asaneștilor, anul 1185 — 1186.

D-Sa începe cu Jirecek, care în lucrarea lui „Geschichte des Bulgarien-Prag 1879, a emis ideea că numele de vlah s'a extins la sfârșitul secolului al XII-lea asupra slavilor din Moesia.

Un învățat rus Th. Uspeskij a întărit această idee și mai mult, transformând-o în teoria : „Formarea celui de al 2-lea imperiu bulgar”-Odesa 1879.

Un compatriot al acestuia Vasilijevsky vine cu păreri contra acestei idei greșite a lui Th. Uspesky, afirmând că atât Vlahii cât și Bulgarii au avut un rol comun la crearea statului bulgar și ceva mai mult că, Asaneștii nu au fost slavi.

Domnul Prof. Bănescu a adus în sprijinul ideii adevărate, conform cu realitatea, pe Choniates, contemporan părtaş la crearea acestui stat, care afirmă în istoria lui că Vlahii (Românji din Balcani) sunt cei cari au început mişcarea, iar istoricii slavi neagă cu desăvârşire rolul ce l-au jucat Românii (Vlahi) în istoria poporului bulgar.

Tot în sprijinul realităţii citează şi pe Ostrogorsky prin lucrarea : „Geschichte des bizantinischen Staates-München 1940, revista istorica italiana-april 1942 şi în sfârşit pe cel mai competent şi obiectiv : academicianul austriac von Köfler studiu [apărut în 1879 adică odată cu falsă teorie a lui Th. Uspekij, arătată mai sus.

Acest von Höfler este indignat de felul cum se despoaie Românii de drepturile lor.

Şi vor cădea cu timpul toate aceste teorii absurde şi tendenţioase, lipsite de orice bază istorică.

Românii sub împăratul Aurelian, au numit această ţară „Dacia Felix“ aşa cum era scris chiar pe monede iar cu ocuparea Ardealului au numit această regiune „Transilvania“. Dela năvălirea Hunilor în anul 300 d. Hr. şi până în secolul al X-lea, în care timp au năvălit atâtea hoarde barbare, adică în acest timp de 700 de ani, parcă s'a deschis] o prăpastie, un abis şi a înghiţit totul, fără a găsi urme de cronicari autohtoni care să înregistreze fapte de arme, stări culturale, sociale, politice etc., care să justifice timpul istoric al acestei ţări. Aceasta e foarte explicabil, din cauza ne-

întreruptelor invazii, un fel de acel „dute-vino“, în direcțiile dintre Est, Vest și Sud pe acest pământ atât de istovit până la sugrumare, ștergând orice urmă de civilizație. Deci este scuzabil pentru noi că n'am avut cronicari. Dar de ce să ne mirăm noi azi, de criza cronicarilor și a lipsei de informații istorice din timpul lui Ardalus, sau din acele vremuri dela năvălirea Hunilor, când până la războiul din 1916 când aveam o bogată bibliotecă de istorie națională și cu atâția istorici de valoare, ca : Hurmuzache, Onciul, Iorga, Lupaș, Nistor, Giurescu, Panaitescu, George Brătianu, etc., nu știam istoricul Transnistriei, dar nici cel puțin în școală sau afară din școală, din bătrâni nu ni se pomenea cel puțin ca o simplă informație privitor la frații români din Transnistria. Dar iată că timpul, acest factor de extremă importanță în evoluția omului și o popoarelor ne dă prilejul să citim în ziarul „Universul“ din 2 Iulie 1942 următoarele :

„Mărturisirile istorice încep cu marele geograf Strabo, care spune că acum 2000 ani, Geții și Dacii se întindeau și între Tyras (Nistru) și Borysthenes (Nipru).

Din operele istoricilor ruși, se constată existența păstorilor și plugarilor moldoveni, până dincolo de Nipru. Astfel în cronică lui Ipătie se pomenește în mai multe rânduri între 1150–1257, „Bolohovii“ precum și țara lor „Bolohova“, ei sunt arătați ca locuind în Nord-Estul Carpaților, până la regiunea Bugului inferior.

Știrile despre Români sunt din ce în ce mai multe. În 1639, avem mărturia lui Nicolae Barsi, care constată la Ociacov, ca o mulțime de moldoveni.

Dela începutul secolului XVII-lea, putem cita un document, care datează dela 1709. Un învățat ungar, însoțind rămășițele armatei lui Calol XII-lea, amintește de Valahi, pe care i-a găsit în mare număr în calea sa dela Pöltava la O. Iesa, la finele secolului al XVIII-lea, avem mărturia unui francez Peyssonel și aceea a lui Paul Sumaracov, rus, ne dă date cu privire la moldovenii dintre Nistru și Bug.^a

Chiar astăzi Domnilor s'au găsit peste Bug și în Caucaz o mulțime de Moldoveni.

Și dacă colosul bolșevic ar mai fi stăpânit încă apoi peste o mie de ani, dacă s'ar fi scris sub formă de basm sau legendă că pe acolo ar fi fost Români, de sigur că lumea l'ar huidui și istoricii teoreticieni, fără simțul noțiunii timpului, l'ar fi ostracizat și pecelluit pentru totdeauna ca „Nebun”.

Dar nu mai departe. În câte cărți de istorie din toate timpurile și diferiți autori de specialitate am citit n'am găsit scris că femeile Moșilor au luat parte alături cu bărbații lor la răscoala lor în frunte cu Avram Iancu la 1848. Unde credeți că am găsit? Într-o carte nu de specialitate istorică, ci de literatură: „Avram Iancu” scrisă de Dl. Gabriel Bălănescu, carte apărută câteva luni în urmă. Și desigur că informația a luat-o din bătrâni.

Și nu sunt Domnilor dela 1848 decât 95 ani. Și dacă peste 3000 ani nu s'ar scrie, cum nu s'a scris până acum despre femeile eroice ale Moșilor, ar rămâne simplă legendă, pusă la îndoială. Deci, nu m'as mira dacă cineva din Dvs n'ar crede despre Ardalus de acum 3000 ani.

Nu s'a scris și nu s'a știut despre Românii din Transnistria, fiindcă laba ursului apăsa greu pe ceafa noastră, când nu puteai scri despre acei Români, nici crâncni, așa cum Franz Iosif interzise Regelui Carol I. să retragă imediat moneda jubiliară de aur cu inscripția „Carol I. Regele tuturor Românilor”. Nu el era autorul, ci frumoasele contese ungueroaice, care și până în zilele noastre au avut-o influență nefastă. Ardealul robit o știe mai bine!

Dar Ungurii cari au trăit într'o epocă de liniște și contemplație, de curând așezați în Europa, cari au fost cu mult mai apropiați de leagănul renașterii italiene, cu câți oameni epocali de origiuua lor s'au putut mândri? Abia în secolul al XVI-lea se poate număra ceva. Mă servese pentru a-i cunoaște și reuminti Dvs: listă extrasă și publicată în Universul dintr'un articol al cunoscutului scriitor german din Ardeal Dl Victor Orendi-Hommenau, publicat de d-sa în August 1940 în broșura „Madjarische Allzumadjarisches” și anume: Olah Miklos prelat vestit (român), Hunyadi Janos, general maghiar (român), Corvin Matyas rege al Ungariei (român), Deack Ferencz supranumit „înțeleptul națiunii”, pe numele său ori-

ginal Francisc Pescariu (român), Gorgei Arthur, de fapt Arnold (German), marele poet Petöfi Sandor, in fapt Petrovici (sârb), Kosuth Lajos (slovac), Munkacsy Mihaly, adică Leib (german), Iranyi Daniel-Halbschul (german), contele Albert Apponyi s'a numit ab origine Pech von Oppenheim, de origină germană, Kaspar Heltai (sas), transilvănean din Oltaj, Iosif Dem, general maghiar (polon), Gheorg Klapka, general maghiar (polon), Georg Klapka, general maghiar (croat), pictorul Feszli Arpad (german) Madach Imre (slovac), Herczeg Ferencz (svab), familiile maghiare : Mikes, Kendeffy, Borcsai, Josika, Kinizsy, Burjan, Banffi, etc. de obârșie Români, Jidanii : Franz Molnar, Biro Bela, Moritz Ballagi, Ludvig Doczy, Wilhelm Franknoy (croat), Franz Rakoczy, Armin Vambery (evrei) Laslo pictorul Komaromi și Katona (erreu) Erkel Ferencz componistul imnului maghiar (german), Ludwig Thaloczy (german), Pazmany Peter (german), Eugen Hubay (șvab), Koloman Mikszath (slovac), Iulius Reviczky (slovac), Franz Toldy Schedel (german), Szel Koloman Windauer (german), Hunfalvy Janos adică Hundsdorfer (german), Karl Csemegi Makscherl (german), Jaszai Mari Krippel (german), etc. Eu mai adaug și [pe Rössler Robert (sas).

Iată cu ce să măndresc, cu intelectuali de origină străină din provinciile subjugate. Sunt mândri până la îngâmfare. Să observați pe cel mai prăpădit Ungur, că nu-l ajungi, cum zice Românul „nici cu prăjina la nas”,

îngâmfare simbolizată prin însăși pana de cocoș la pălărie.

Ungurii au falsificat istoria, geografia, numirile toponimice, din toate teritoriile de allă națiune, cucerite de ei, numele intelectualilor de proveniență străină, au falsificat banii francezi ca să aibe cu ce face propaganda revizionistă în străinătate. Cu asemenea procedee, fatal trebuie să ajungă la un compromis total, fiindcă adevărul iese și rezistă prin însăși forța lui, care cu nimic pe lume nu se poate distruge.

Cu toată această vitregie istorică, numele lui Vulcan-Ardalos, a continuat să trăiască în popor ca un miracol.

Numele de Transilvania s'a nūmit și păstrat numai, dar absolut numai în actele diplomatice, corespondență oficială internă și internațională, chiar până în timpurile noastre. E o consecință a unui uz internațional, fiindcă în uz era limba latină. Acelaș lucru s'a întâmplat cu botanica și zoologia, cu denumiri latine, care vor rămâne pentru totdeauna în uz internațional, deși fiecare popor își are propria lui botanică și istorie în limba lui.

În orice colț al Ardealului vă veți duce, ori ce țăran, ori cât de simplu, nu zice: Transilvania și nici Erdély de dragul limbajului internațional și nici de dragul ungarilor, ci Ardeal, iar în puține locuri îi zice și Argeal. Acum să vedem în ce stare de puritate limbistică a rămas cuvântul Ardalus de acum 3000 ani cu toate năvălirile și ocupațiile barbare, ce s'au abătut secole întregi asupra acestui neam.

În cuvântul Ardalus s'a interpus litera E și au dispărut cele 2 litere dela sfârșitul cuvântului, rămânând cuvântul de azi Ardeal, așa cum s'a întâmplat cu atâtea nume proprii, latine, romane, înpământenite la noi. Dacă comparăm cuvântul Ardeal cu Erdély unguressc, vedem că în cuvântul Erdély n'au rămas decât trei litere din Ardalus și ceva mai grav, litera A din capul cuvântului transformată în E, fenomen limbistic cum vreți să-i spuneți, este nefiresc, nelogic.

În mod natural, orice om din lume tinde la scurțarea și îndulcirea cuvintelor, de ex : la noi în loc de este se zice prescurtat îi și e. Literar se zice eu merg, în dialect moldovenesc țărănesc îmi pare că și pe aici se zice eu mărg și în dialectul istro-român eu meg.

Iată ce rotacism diferențiat. Atunci de ce să ne surprindă rotacismul lui Ardalus în Ardeal într'un timp de 3000 de ani, în care nu s'a intercalat decât un c ?

Dar cuvântul Predeal 'a cărei silabă a 2-a deal nu e oare asămănător cu deal din cuvântul Ardeal, și nu indică o analogie de etnicitate românească ? Sau poate că Ungurii vor zice că e din Predély ! ? Țichindeal Țichindély, Iacobdeal-Iacobdély !! etc . . .

Dar să mi se arate câte cuvinte toponimice din Ardeal se termină cu dely ?

Acest diftong „ea” spre terminarea cuvântului din cuvântul Ardeal e o caracteristică proprie a limbajului nostru iar nu a limbei maghiare și care caracteristică se găsește în foarte multe cuvinte ca : moldovean, muntean oltean, dobrogean, basarabean, pământean,

judetean, bărlădean, mehedințean, bucureștean, brașovean, bihorean, timișorean etc. . . .

Urmăriți în dicționarul l. române și veți găsi o sumedenie de cuvinte.

Metamorfoza cuvântului Ardalus a fost: Ardalus-Ardalu-Ardal-Ardeal.

Iată că nu le-a venit în minte să-i zică Predély.

Și în majoritatea cuvintelor litera mijlocitoare de îndulcire este în deosebi litera e. și i. În limba germană în loc de „hast gehört“ (ai auzit) poporul zice „Has chert“ în loc de Grüss Gott „Cres cot“, acel bună ziua (Doamne ajută!) ce-l auzim la Germani. Vedem ce deosebire enormă, ce rotacism s'a produs între „Grüss Gott!“ și „Cres cot“. Cuvântul pachet, cuvânt nou, țăranul nostru îi zice paclă. Aproape de nerecunoscut și multe altele, dacă cineva vrea să le caute, le găsește. Ce rotacism au suferit aceste cuvinte față de vechimea timpului de circulație a lui Ardalus. Ei bine, parcă și în ciuda acestui fel de fenomen, s'a menținut cuvântul Ardeal, deci și din punct de vedere fonetic, s'a păstrat 80 la sută originalitatea cuvântului Ardalus, în limba poporului românesc.

Ungurii, care au dat dovadă de un rafinament, în a falsifica totul în cel mai înalt grad de patriotism, un mare merit ce trebuie să le recunoaștem, fiindcă la noi și azi mai dăinuiesc numeroase numiri toponimice tătărești, rusești, sârbești, etc. zic, au prevăzut cu multă istețime că în decursul veacurilor viitoare, vor avea de furcă cu istoria românilor.

Cuvântul Erdély, din erdö-păduros, conține fondul adică înțelesul dela cuvântul Transilvania, iar forma (pronunția) dela cuvântul Ardalus. Ei bine, cine s'a gândit la această cheie de maestru¹⁾, la un cuvânt, care să cuprindă fondul dela un cuvânt și forma dela alt cuvânt, adică dela Transilvania și Ardalus. În adevăr, e un fa's genial. Martin S. Mökesch pe care se sprijină Ungurii, au pretins, că Celții au venit din ținutul persan „Ardilan” în Transilvania și ei, au dat numele de Ardilan Transilvaniei în amintirea țării lor.

Să stabilim un adevăr. Pe Celți istoria îi descoperă în Europa centrală, în secolul al III-lea înainte de Hristos, pe când Ardalus era deja intrat în mitologie încă cu 700 ani înainte de venirea lor.

Dacă e dela Ardilan, atunci . . . cum rămâne cu pretenția Ungurilor că Ardeal e dela ungurescul Erdői Erdély? Iată că chiar ei ne-au descoperit falsul lor. De oarece denumirea de Transilvania este cu mult mai veche, decât Erdély. Era mai firesc ca poporul ardelean să zică Transilvania, fiindcă n'umai factorul timp prilejuia împământenirea, înrădăcinarea acestei denumiri, iar nici de cum Erdély, care e cu mult mai recent și mai ales, că la mijloc era dușmănia seculară!

Deci, cu ce dispoziție ar fi putut primi Ardelenii noștri în limba, cântecele, jocurile și literatura lor, tocmai o derivație din cuvântul Erdély?

¹⁾ A se vedea la sfârșitul cărții explicația cheii de maestru în mod schematic.

După cum am spus mai înainte, că poporul tinde spre scurtarea cuvintelor în vorbire, s'ar fi putut zice Silvania, tot pădure sau păduros, ca și Erdély.

Nu, instinctul de conservare, n'a primit nici pe Transilvania fiindcă era tot o denumire importată pe calea armelor, prin istorici și cabinete diplomatice străine. Poporul foarte refractar, n'a primit nici una din denumirile străine, ci a rămas cu denumirea Ardeal, reflexul trimilenar a lui Ardalus.

V

Chestiunea cu Sylvania regia, Ultrasylvania, Terrae ultrasilvanae, nu mai e nevoie a fi discutată, în urma argumentelor ce le-am înșirat mai sus. Și apoi, aceste cuvinte au fost scoase, inventate de diferiți scribi ne-calificați și vremelnici, din întâmplare și aiurea, ca să se desmierde în stilistica latină. Cum era să introducă notarul anonim al regelui Bela al Ungariei, în cronicile lui cuvântul „Erdély” dacă nu era inventat ? Iată o întârziere în nașterea cuvântului „Erdély” și aceasta nu înseamnă cu nu exista cuvântul „Ardeal” în poporul ardelean și acel notar anonim, intenționat s'a ferit să întrebuințeze pe cel românesc.

Apoi, dacă Ardalus n'are stare civilă atunci nici Homer și nici Shakespeare, nu au stare civilă, pentru că există și isvoare istorice-literare, care au creat raporturi neadevărate între acești oameni și opera lor și discuții asupra inexistenței unui poet Shakespeare, notați că această chestiune privitor la Shakespeare, cât e de curând neavând vechimea decât de 400 ani, pe când Ardalus are aproape trei milenii.

Totuși, ei trăesc din ce în ce și mai profund în literatura universală. Dar se va zice, că trăesc prin însăși opera lor. Apoi și Vulcan-Ardalus trăește prin început de operă civilizatoare : prin opera metalurgică în urma căreia îl pomenesc legendele orale, literatura clasică și numirile toponimice Vulcan și Ardeal, trecând prin mitologie, istorie și tradiția poporului românesc. Dar rog să spună domnii istorici, în cântecele, jocurile numite „ardelene“, în vre-o zece variante apoi în literatura cultă și populară care este o operă anonimă din timpuri legendare, se întrebunțează cuvântul Transilvania, Regio-Silvania, Ultrasilvania, Meta și Parasilvania sau de Ardeal?

Că Românii n'au întrebunțat numele de Ardeal decât pentru partea centrală, adică podișul sau câmpia Transilvaniei, fie! Dar e vorba că așa l-au numit Ardelenii în limba lor străbună. Dar vă rog, Muntenia nu se chema odată „Țara Românească“? Și când numai Muntenia se chema „Țara Românească“, mă rog tot în acel timp Moldova, Oltenia și celelalte regiuni nu erau locuite de Români? Dela Țara Românească a Munteniei s'a extins denumirea de Țara Românească și apoi România peste toate provinciile. Tot așa și cu denumirea Ardeal s'a extins peste întreaga regiune dintre Tisa și arcul Carpatic.

Domnul Romulus Seișanu amintește că B. P. Haudeu în Etimologicum Magnum Romaniae zice ; „Numele curat românesc înainte de primirea termenului maghiar iată că a fost „Codrul“, după care Ungurii

asezându-se în Panonia îl talmăciră prin Erdély, iar Româniii apoi, uitând originalul lor propriu, numele cel de baștină, s'au mulțumit a împrumuta traducerea." E așa de slab argumentat, încât mă gândeam nici să nu mai revin asupra lui. Dar, m'am gândit, că ocolindu-l ași fi întărit și mai mult cele spuse de Hașdeu.

Dar, cum vă închipuiți, să uite un popor numele lui? Asta, parcă ar fi vorba despre aceia, ce te-ar întreba cineva ce ai mâncat ieri, sau în sfârșit un amănunt care se uită așa ca toate amănuntele, fără importanță. E posibilă o asemenea aberație? Oare bietii noștri Ardeleni aujunseră în așa hal de paralizie cerebrală, tocmai ei care au făurit leagănul culturii românești? Prin suferințe seculare, îndurate ca subjugăți nu se uită, ci se mărește memoria și tezaurul virtuților. Eu știu, că Româniii iartă, dar nu uită. Un vechi prieten mi-a spus: „Caută să treci în conferință și câte o notă veselă”. Am înțeles de ce, și-l satisfac, deși nu prea ar cadra cu seriozitatea subiectului. Când eram în cursul inferior al liceului, un coleg de clasă se adresă altuia: „Ascultă, cum zic chinezii la un copac?” El care mai auzise gluma asta, îi răspunse: „Tam”.

— Dar la 2. 3. 4, copaci?

— Tam, Tam, Tam.

— Dar la o pădure?

— Tam, Tararam, tararam, lam, tam.

Apoi bine, Domnilor, chiar cele mai înăpoiate clădiri din Africa și Noua-Guinee, în stare de completă

idiotenie și tot știu să-și boteze locul în care trăiesc, fără a recurge la împrumuturi. Și tocmai Ardelenii să nu fi găsit o monosilabă ca „Tam”-ul chinezesc, pentru numirea provinciei, ca să nu fie nevoiți a împrumuta dela Unguri pe Ardeal sau Erdély?

Dar m'aș ruga de orice filolog, medic, filozof, istoric de pe lumea aceasta, să-mi explice și mie, cum ar putea la un moment dat să uite Bănățenii, că i s'a zis Banat la acest colț de țară, locuit de ei?!

Dacă ai noștri cărturari de peste Carpați, au folosit întotdeauna termenul „Transilvania”, că Gheorghe Barițiu a numit revista și apoi gazeta sa „Transilvania” asociația culturală înființată în România în 1867 de Românii de peste Carpați, stabiliți în vechiul regat, tot „Transilvania”, Apoi voi răspunde și asupra acestui punct:

Să nu uităm, că în evul mediu aproape în toate țările occidentale, era un curent de latinizare. Galia — Franța de azi — în secolul al VI-lea, adoptă definitiv limba latină și luă un avânt așa de mare, încât în secolul al XVI-lea, adică după 1000 ani, vorbirea curentă în licee era latină, fiind obligatorie, și cu cari eforturi și proteste din partea unor intelectuali, au revenit la limba maternă, făcând o gramatică franceză, abia la sfârșitul secolului al XVI-lea.¹⁾

La noi, care am întârziat din cauza subjugării de către atâtea lifte străine, curentul latinist încă nu pă-

¹⁾ Istoria literaturii franceze de Dl Prof. Const. Calafateanu 1941.

trunsesse mai pronunțat decât numai în Ardeal, prin mijlocirea intelectualilor, care-și făceau studiile în Italia la diferite facultăți, cum și a preoților uniți ce-și făceau studiile la vatican. Deci nu pătrunsesse decât în pătura intelectuală, care cu timpul voiau să introducă curentul latinist chiar în limba și literatura românească, în cap cu Gheorghe Lazăr, întemeietorul acestui curent.

De sigur că s'au ivit multe polemici, rămânând la limba ce o vorbim azi. Cu toate acestea, nu se știe dacă n'a avut dreptate și nu se știe dacă această limbă n'a sosit acolo de unde a plecat — din plaiurile noastre, unde după unii autori, dintre care cel mai de seamă N. Densușianu amintește de o limbă protolatină la noi. Astfel că datorită curentului latinist, care era la modă, cărturarii noștri din Ardeal, găseau aceasta, ca o chestiune de cultură superioară, de prestigiu social și politic să facă uz de denumiri ca „Transilvania“, pentru gazetă, revistă, asociație, etc., latinizându-și chiar și numele și pronumele lor, așa cum sub Vasile Lupu, cărmuitorul Moldovei era la modă să se vorbească în saloane, școală și biserică numai grecește, cum începuse odată să se vorbească în saloane și limba franceză cu primii tineri români, ce-și făceau studiile în Franța. Ajunseserăm mai frantuziți decât Spania care era vecină cu Franța. Înțeleg să extragi cultura dar nu și limba.

VI

Domnul D. Stăniloae, un distins teolog-scriitor, alături de D-nii Nichifor Crainic și Șerban Ionescu, în volumul său „Ortodoxie și Româanism” scrie: „Domnul Sextil Pușcariu a văzut în genere latinitatea noastră. D-sa, a văzut caracterul latin al nostru, dar și pericolul ce ne paște de a ni se toci, tocmai din această pricină, reliefurile de popor cu o remarcabilă originalitate. În fața acestei alunecări trebuie să punem stăvilari”.

Di Sextil Pușcariu și Di D. Stăniloae în plină evoluție politică și culturală de azi, cu un admirabil curaj, cum numai Moșii o fac în acte patriotice, iau taurul de coarne și vin să scuture etnicitatea pelasgo-hiperboreo geto-dacă și credința noastră caracteristică, de anumite aderențe, ce știrbesc grav trecutul, prezentul și mai ales viitorul nostru. Și ca să vă satisfac nerăbdătoarea curiozitate, fără caznă din partea Dvs., care sunt acele aderențe, puneți vă rog în loc de ortodoxie și româanism: catolicism și latinitate.

Iar acest fenomen s'a întâmplat și la Unguri, cari fiind cei mai apropiați, în mod tacit și involuntar s'a

produs între Unguri și Români o interpenetrație de curent latin. În privința aceasta iată ce scrie Dl Doctor S. Fenyés — Ungur — în volumul; „Ungaria revizionistă”: „Domnul Grünwald Bela în cartea sa despre vechea Ungarie pag. 333, scrie: „În Ungaria nimeni nu cerea întrebuițarea limbei naționale sau introducerea ei în școală: ba națiunea însăși a scos-o din școală, înlocuind-o cu una străină, cea latină. Maghiarii nu-și întrebuițau limba proprie în viața publică, nici în literatură și știință, nici în școală, ba cercurile mai înalte nici chiar în sânul familiei lor. Ce vă spuneam Domnilor mai înainte, era moda.

Numai un popor ca Germania, acest popor viguros, nu s'a lăsat târit de moda vremii, de curentul latinist în dauna limbii materne. Luther, adversar al limbii latine, traduse în limba germană Biblia și profesă în această limbă vulgară dogmele, misterele și doctrinele sale. Ca cercetători însă ai clasicismului, cu întreagă pasiune. Da, era o Germanie latină însă de foarte scurtă durată sub Glovis regele Franciei, însă numai teritoriul dela gurile Rinului pe ambele maluri până la Băle și sudul Germaniei. Asta s'a întâmplat mult în urmă, adică la începutul secolului al VI-lea, dar nu în secolul al XVI-lea-XVII-lea ca celelalte popoare, care de mult trebuiau să-și îmbrace limba, cu haina lor proprie.

VII

Cine ne contestă continuitatea acestui neam în timpul când nu aveam cronicari, să citească rapoarturile politice, militare și economice între Bizanț și noi, ale istoricilor bizantini, cu care strămoșii noștri aveau legături atât înaintea venirii Ungurilor, cât și în primele secole ale ocupării Ardealului până la Mircea-Vodă.

Să citească, „L. Română” unde eminentul filolog Dr. Sextil Pușcariu după un studiu de 30 ani și cu o savantă competență arată amprente sau urmele de vechime și întindere a neamului nostru prin studiul lingvistice române.

Noi știm că Ungurii au venit din Asia și că au trecut prin pasul Vereczke. Cronicatul rus Nestor, părintele literaturii rusești din secolul al XII-lea spune și pe unde au poposit în drumul lor, spre centrul Europei. Au poposit pe dealurile Kievului și trecând Carpații s'au împânzit pe teritoriul Panoniei și apoi al Ardealului, mai întâiu prin infiltrațiuni ușoare și apoi prin colonizări în *massă*. Rössler Robert de origină sas,

a scris acum vre-o 80-90 de ani teoria că populația din Dacia s'a retras odată cu armata și autoritățile sub Aurelian și că s'au reîntors din Balcani după 1000 ani. Să vedeți stragegema : ca să dea aparența că teoria nu pornește din imaginația și șovinismul maghiar, Ungurii au corupt conștiința acestui sas astfel, ca ceilalți istorici din alte state, să o ia de bună. Inșă nici un istoric strein serios și recunoscut n'a înregistrat această teorie și nici n'a fost confirmată, pentrucă e o aberație și un paradox. De altfel istoricii noștri au răspuns cum trebuia, și la timp. Dar să ne spună Ungurii dacă ei consimt această teorie, atunci care a fost prima noastră poartă de intrare, când am venit și de unde ?

Sub Boerebista, rege dac înainte de Decebal, Dacia se întindea până la Vilna cuprinzând și Maramureșul. In această privință, chiar acum de curând Dl Profesor E. Gamillscheg directorul institutului german de știință, într'o conferință ținută la „Institutul de Istorie Universală „N. Iorga” din București, a arătat prioritatea și persistența elementului daco-român, în partea Nord-Vestică a Ardealului, insistând mai ales, asupra Maramureșului, Năsăud și Bihor.

Dacia a fost pământ de descălicare a tuturor pooarelor venite din Asia, pe care strămoșii noștri le-au suportat cu o tărie neînchipuită. Au rămas ca stânca de granit în mijlocul furtunilor și a valurilor. Ungaria dacă n'a dispărut de pe harta Europei, e datorită numai faptului, că ei creștinându-se, au intrat sub

protecția Vaticanului, dar mulțumită și capriciului vremilor, cu toate înfrângerile epocale ale lor; în luptele dela Posada, Mohaci, Varna și Carpați 1916—1919, ce face mândria neamului unguresc!, abea au putul rezista, datorită numai diplomației străine a Austriei, cu care era în dualism cum, și a Angliei.

VIII

In concluzie : noi, avem in mitologia noastră numele Vulcan-Ardalus cel puţin cu 2300 ani înainte de Erdély.

Stăpânirea lor asupra Ardealului timp numai de 700 ani, scâzând 153 ani dela 1542—1699, când Ardealul era principat vasal turcilor, așa cum s'a întâmplat și cu restul țării noastre, față de existența acestui popor numit Pelasgi și Daci. altoit cu Romani, popor amintit dela Hesiod și Homer și până azi, nu înseamnă că s'au prescris drdpturile noastre istorice față de acest Ardeal.

Cine din Români nu cunoaște mitologia, arheologia și istoria neamului nostru și vrea sa răstoarne cu vădită intenție și rea credință aceste argumente, nu-l pot califica decât ca renegal și dușman neamului. Face ca cel ce nu crede în Dumnezeu, care deși vede marea minune în însuși trupul lui, așa de perfect construit organic și spiritual, cum numai o mână dumnezeiască putea să facă, apoi un cosmos și lumea astrelor. zice că nu există, fiindcă nu-l vede în carne

și oase. Marele scriitor Voltaire, care aproape până la sfârșitul vieții a zis că nu există Dumnezeu, totuși dându-și seama că există și e necesar, a zis: „Chiar dacă n'ar exista Dumnezeu, trebuie inventat”. Ungurii, care l-au înțeles mai repede, au aplicat acest dicton pe plan istoric, inventând pe Erdély pentru a-și asigura mai din timp drepturile istorice și ca să pună în derută atât istoria noastră, cât și pe cea universală.

Dacă nu avem azi dovezi și urme așa de concrete și negru pe alb, *e tocmai din cauză, că origina poporului nostru este extrem de veche*. Așa cum cred în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, așa cred în vechea origină istorică a neamului și a marelui destin, pentru că am regăsit pe Vulcan-Ardalus de acum 3000 de ani. Columna lui Traian, cea mai reală mărturie a noastră, care arată scene din viața strămoșilor noștri cei mai apropiați — Dacii — oare și ea minte?

Domnilor, dar câte neamuri barbare s'au abătut peste neamul nostru: Hunii, Avarii, Gepizii, Goții, Bulgarii, Tătarii, Slavii, Turcii, Grecii etc, care stăpânire a rămas în granițele etnice românești? Nimeni, ci neamul românesc de azi. Iată puterea noastră de vitalitate, iată puterea de continuitate. Deci nu năvălitorii ci, cei năvăliți au supraviețuit și perzistat.

La venirea Ungurilor în Ardeal populația românească era ortodoxă, căci cum s'ar fi putut înfăptui o asemenea reformă religioasă de mari proporții în orizontal și vertical, așa de repede, fără mișcări și lupte religioase, în ochii și sub forța spirituală a Coroanei

oportolice a Sft. Stefan și în sfârșit fără ecouri în istoria universală?

Istoria și arheologia, Domnilor, încă nu și-a terminat misiunea, când chiar sub ochii noștri se descopăr dovezi noi.

Dar ce argument mai elocvent poate fi decât populația satelor din Ardeal, care a rămas nealterat în tradiții și în credința lui Zalmoxis și apoi în a lui Hristos, adică în acea a nemuririi, deși Uugurii au vrut să-i maghiarizeze și să-i înghită în masa lor. Ca și Chronos sau Saturn din mitologie, mai curând vor înghiți bolovani de piatră, decât pe frații noștri ardeleni subjugați, ori de câte falsuri istorice se vor servi. Celor dela Budapesta le recomand să-și revizuiască nu hotarele, ci conștiința și istoricul cuvântului „Erdély”.

Domnilor, din toate punctele de vedere, rămân la răstrămășescul nume „Ardeal”. Zic, nimeni și nimic nu mă va convinge altfel, așa cum Galileu, ilustrul matematician, care a trăit între anii 1564—1642, pus să jure la vârsta de 68 ani în geunghi, în fața Consiliului Indexului că pământul nu se învârtește, adică să jure contra propriei lui teorii, după ce s'a sculat a bătut dintr'un picior indignat, și revoltat a zis: „Și totuși pământul se învârtește”.

Domnilor, pentru cel care are acel simț și discernământ al evoluției timpului matematic și istoric, problema de față e așa de simplă și lesne de înțeles! . .

Totuși fără nici un fel de infailibilitate și că nu sunt pătimaș, consider discuția științifică deschisă, pentru următori, însă în mod cuviincios, cavaleresc și academic.

IX

Domnilor, pentru ca cineva să înțeleagă și mai bine sensul acestei conferințe. îi trebuie o oarecare pregătire în a face legătura între mitologie, protoistorie și istoria propriu zisă, împreună cu elemente arheologice și lingvistice.

Cine a fost la conferința : „Evoluția biologică și socială a femeii“ ținută de Dl Profesor universitar biologic Dr. medic Gh. Velluda la 11 Septembrie 1942, a auzit între altele la începutul conferinței și următoarele 2 chestiuni :

- 1) Că nu Eva a fost mama omenirii ci Edith și a
- 2) Că este o insectă care pentru a se înmulți n'are nevoie de al 2-lea sex, numindu-se acest fenomen în biologie parthenogeneză.

Momentan, am rămas foarte contrariat și cu drept cuvânt. Cum ajung acasă foarte nerăbdător, caut să verific partea care scrie despre facerea lumii¹⁾ — pe care o citisem — dar nu gasesc decât pe Eva.

¹⁾ Biblie.

Am stat pe gânduri și mi-am zis : Cum se poate aceasta, căci e scris negru pe alb și apoi e o carte, cum îi zic teologii „Cartea eternă”, e universală, studiată în decursul mileniilor de atâția clerici savanți, mari ebraiști și cum se poate că azi a găsit în loc de Eva pe Edith? Oricum, a rămas ceva indoelnic în mine, fiindcă ne-am deprins spiritual de convingerea ce vedem în cărți.

În al 2-lea caz, cu insecta care se înmulțește fără a avea nevoie de al 2-lea sex. Insectă care e cu mult superioară ca structură organică și biologică față de diatomeele ce nu au decât o protoplasmă și un nucleu.

Reamintindu-mi de acest fenomen, grăbit caut în biologia faunei și o găsi la păduchii sau puricii de plante ca zarzavat și trandafiri, cu următoarea explicație :

Acest fenomen de parthenogeneză e unul din cele mai grele taine de lămurit. Puii cresc și dau la rândul lor, pe aceeași cale alți pui. Cea mai mare parte sunt fără aripi și stau lângă mamele lor. Unii însă capătă aripi pe la mijlocul verii și pot sbura, ducând semințe pe alte plante unde și aceste aripate dau pui tot pe aceeași cale parthenogenetică.

Se apropie însă toamna. Frigul amenință neamul cu peirea, căci trupul e plăpând.

Atunci se întâmplă împerecherea între femele nesaripate și masculi aripați. Astfel rezultă ouă fecundate, pe care le ascunde prin crăpăturile de scoarțe,

la adăpost, asemenea ouă mărunte fiind de o rezistență fără seamăn față de ger. Ouăle iernează, iar în primăvară iese o insectă nefecundată care dă pui. Și povestea se repetă an de an.

Domnilor fenomen unic în biologie.

Pentru mine, cu toată știința asta, tot e ceva indoelnic, mai ales având convingerea că e o imposibilitate să iasă dintr'o vietate cu toate organele unei insecte, o progenitură fără fecundație, pui cu fecundație și iarăși invers și să fie unii cu aripi și alții fără aripi. Îți stă mintea în loc chiar ca om de știință, știind că până și plantele care n'au simț sexual se înmulțesc prin fecundație.

Ei bine, domnilor atât cazul cu Eva cât și cu insecta, dacă le-am auzi din gura poporului sau dela unul care n'ai pune bază pe el și nu din gura unui cărturar distins, de specialitate, care și pentru el e o taină, apoi 99% n'ar crede, trecându-le în seama poveștilor, a fantaziei.

Și mai este teoria generației spontanee studiată îmi pare de Pasteur, care teorie sprijină pe Marele Creator și care se bate cap în cap cu vechea cugetare latină: „Ex nihilo nihil” — din nimic nu poate să iasă decât nimic, cum și cu teoria evoluționistă a lui Darwin. Dar iată că aceste 2 cazuri verificate cu mijloace câștigate de om după milioane de ani, sunt astăzi realități.

Ei bine Domnilor, e acelaș caz și cu mitologia, așa este și cu figura legendară a lui Vulcan-Ar-

dalus, care se găesc într-o situație cu mult mai ușoară față de înțelegerea minții omenești.

Poveștile încep, pe măsură ce trece timpul, să devină realități. De aceea trebuie să ne întoarcem atențiunea la izvoarele neglijate, necercetate. Și dacă deocamdată izvoarele sunt aproape imperceptibile ca probe materiale ca : documente istorice și arheologice, atunci rămâne lingvistica, legendele orale, folklor, datini, muzica populară etc.

Cu acest material anonim care străbate veacuri și milenii, și cu ajutorul analogiei, logicii și deducției, ușurează mult sarcina istoricului.

În nici un caz nu putem înghii falsuri istorice de teapa lui Erdö-Erdély, ticluit, mistificat, croit și căsut în mod grosolan.

Nu-mi amintesc care scriitor a zis : Din câteva cioburi nu poți reface o oglindă, ori cu câtă dibăcie ai așeza bucată lângă bucată și oricât de bun ar fi chitul cu care încerci să lipești aceste bucăți una de alta. Dar nici nu e nevoie de toată oglinda ca să vezi în ea ce cauți, căci ciobul însuși, ținut la o anumită distanță, aplecat într-o lumină bună, poate reflecta tot atât de multe, ca oglinda întregă.

Domnilor, aș simți o nespūsă satisfacție sufletească dacă aș ști că am contribuit într'un cadru destul de redus la redarea unor cunoștințe nu tocmai banale și sentimente în legătură cu drama istorică a Ardealului slășiat în văzul civilizației, a istoriei universale din

toate timpurile și în contra celor mai sfinte principii de dreptate trâmbițate de forurile cele mai înalte ale culturii, dar oarbă și surdă la răscruce ; cultură, mână și sacrificată numai în interesul ei.

Inchei această modestă lucrare, dar îndrăzneală prin însuși temeiul și adevărul ei, cu rugăciunea poetului ardelean Zaharia Bârsan :

Doamne, fă să văd cu ochii,

cum răsare iarăși soare

Pe ARDEALUL care geme,

țară fără sărbătoare !

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
— CLUJ —

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
— CLUJ —
SALA DE LECTURĂ

CHEIA DE MAESTRU

cu care Ungurii au format numele Erdély

Pe Erdély
l'au format din

erdö = păduros, ca traducere sau fond luat din
Silvania

ca consonanță (formă sau pronunție) dela Ardeal.

E R A T Ă

Pag. rândul in loc de :

10	2	Ult-transilvania, Ultra-silvania
13	12	ără, fără
14	4	permis, permisă.
17	14	pricipală, principală.
18	14	Traciei, Traciei.
20	5	acestui, acestui.
20	11	semnul ? după cuvântul Turcilor.
20	24	Hiporborei, Hiperborei.
21	11	maigăsesc, mai găsesc.
22	4	coutrazicerile, contrazicerile.
23	10	Bizant, Bizanț.
25	2	Koln, Köln.
25	14	monutmentul, monumentul.
25	15	Bugegi, Bucegi.
25	15	estă, este.
25	21	munșir, munșii.
30	9	ndepărtați, îndepărtate.
30	12	acestu, acestui.
30	13	confirmaf, confirmat.
30	20	alelierul, atelierul.
31	10	itinerar fixat, itinerar fixat pe etape.
35	6	Calol, Carol.
36	21	reuminti, reaminti.
40	27	A se adăoga după cuvântul sârbești, cuvintele : ungare, rutene, germane etc.
41	12	n, în
43	10	cu, că.
43	13 și 14	stare civilă, acte de stare civilă,
47	25	frantuziți, franțuziți.
48	19	ntâmplat, întâmplat.

25

24284/83

ANTICARIAT
CLUJ
Lei 25,—

Prețul Lei 110